

О. Д. Присяжна

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК ДМИТРА МАКОГОНА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі досліджено проблематику, жанрово-стильові та поетологічні параметри лірики Д.Макогона як складової української поезії межів'я XIX – XX століття. Зокрема, простежено деякі особливості індивідуальної реценції естетичних первнів романтизму, символізму та неоромантизму та їх художню реалізацію у поетичних текстах автора. Детальний аналіз лірики Д.Макогона дозволяє стверджувати, що її стильова й естетична еkleктика відповідає модерному світобаченню межі століть, а художня апробація різних типів образного мислення сприяла розширенню виражального модусу української поезії.

Визначено закономірності ставлення і розвитку проблематики і поетики малої прози Д.Макогона, її жанрово-стильові, композиційні особливості та художні прийоми. Простежено еволюцію прози митця від реалістичної манери письма до модерної, затрунтованої та синтетичному поєднанні різних художньо-світоглядних систем.

Ключові слова: жанрово-стильові доміанти, поезія, мала проза, наративні форми, стиль, синкретизм, модернізм, поетика.

Summary

The paper presents the issue, genre and stylistic options of petrologic D. Makohon lyrics as part of Ukrainian poetry in the end of XIX – from the beginning of XX centuries. Particularly, we traced some of the features of individual aesthetic reception beginning of romanticism, symbolism and neo-romanticism and their realization by the art of poetry readings. A suggests that its style and its modern aesthetic meets the eclectic vision turn of the century, art and testing different types of figurative thinking contributed to the expansion of horizons of Ukrainian poetry by detailed analysis of D. Makohon's lyrics.

The regularities of formation and development problems and little poetic prose D. Makohon, its genre and style, compositional features petrological artistic techniques are determined. Moreover, the writer's innovation has been apreciated, who through evolution of prose artist from realistic writing style to modern, synthetic combination of different artistic and philosophical systems.

Key words: genre-stylistic's dominant, poetry, prose, naration's form, style, syncretism, modernism, poetry.

Прикметною рисою творчості Д.Макогона з огляду на визначальні тенденції доби fin de siecle стало не заперечення попередніх традицій, а їх художня індивідуальна асиміляція, продовження і розвиток, оновлення і актуалізаційна видозміна відповідно до нових суспільно-історичних та культурних умов становлення нації. Так, крізь призму ідеалів державності й соборності України демократично налаштованої західноукраїнської інтелігенції останньої чверті XIX ст. – початку XX ст. саме й сприймається коло мотивів і характер художньої риторики поетичної збірки „Мужицькі ідилії” (1907). Визначальною рисою ліричного образного мислення Д.Макогона є його синтезуючий характер, що виявляється, зокрема, в тяжінні до універсалізму при виборі тем і засобів їх художнього осмислення, стильовому оформленні. Серед найхарактерніших поетичних стильових ознак лірики письменника виокремимо такі:

1) перевага громадянських тем та мотивів. Художній світ поета, борця за національні ідеали й революціонера (а саме таким постає Д.Макогон в житті та літературній діяльності), відбиває в першу чергу суспільні реалії й політичні імперативи епохи, естетичні переконання автора, його мистецьке й життєве кредо, зорієнтованість на осмислення соціальних та національних потреб народу, рідше – драматичні інтимні колізії. Відтак у центрі його ліричного наративу перебувають проблеми й мотиви бездержавності нації, її колоніального становища.

Зазначений проблемно-тематичний спектр творів Д.Макогона зумовлює, на наш погляд, ідейну, а часом і ідеологічну заангажованість його поетичного слова. Постійна національна та соціальна дискримінація формувала концепцію поета – народного трибуна, захисника покривдженого народу, поборника його прав і свобод.

Звідси, до речі, походить і превалювання такого жанрового різновиду громадянської лірики, як агітаційна поезія з її політичним підтекстом, заклично-спонукальними інтонаціями та яскраво вираженим ліричним адресатом („До боротьби”, „Співакові”, „Вставай народе!”, „До роботи”, „Єднаймося, браття”, „Гей, молодь українська!.. ” та ін.).

Зазначимо також, що порівняно незначна кількість поезій Д.Макогона відбиває екзистенційне відчуття відчуження особи від світу, невпевненість у завтрашньому дні, сумніви у правильності

обраного життєвого шляху і под. Художньо осмислюються тут і любовні почуття, забарвлені елегантними, тужливими, відверто песимістичними настроями У центр ліричного переживання, як правило, проектується складний суб'єктивований внутрішній світ героя, сум'яття його думок, розгубленість і неспокій, мінливість психоемоційних станів.

2) Поетичному світу Д.Макогона властиве щедre рольове „багатоголосся”. Тут письменник продовжує традиції так званої персонажної лірики, коли суб'єктом поетичного висловлювання стає сам персонаж. Ліричний наратив письменника відбиває багатогранний образ авторського „я” – свідомого українця, інтелігента-народника, перейнятого боротьбою за утвердження вищих ідеалів

3) У центрі поетичних творів Д.Макогона перебуває народ як вирішальна сила історії, її творець і основний суб'єкт історичних процесів. Це, ясна річ, посутньо демократизувало лірику письменника, збагатило її вагомими концептуальними тонами гуманізму, емпатії до всіх покривджених та уполіуджених, апології нового гуманного суспільства, заснованого на засадах рівності, людської і національної гідності, свободи та демократії.

4) Стильовий рівень лірики Д.Макогона відбиває динамічність взаємодії реалізму й модернізму. Переважна більшість його поезій художньо оформилася в річищі реалістичної системи моделювання світу й людини. Письменник майстерно поєднав простоту й невимушеність поетичної мови з відверто реалістичними картинами існування особистості в антигуманному світі, рефлексійно-аналітичний тип художнього мислення з глибоко емоційним, сповненим болем та розпачу переживанням неправди, зла, деморалізації та дегуманізації суспільства.

Прозова спадщина Д.Макогона, представлена збірками „Шкільні образки”, „Учительські гаразди”, „По наших селах”, „Проти хвилі”, демонструє значну змістову актуальність, соціальну злободенність, гуманістичну й демократичну спрямованість, морально-етичну зорієнтованість. Її художній наратив – це, по суті, фіксація швидкоплинного часу в усіх його проявах: історичному, соціальному, особистісно-індивідуальному. У новелах і оповіданнях письменник створює універсальну всеохопну модель буття, в центрі якої – колоніально залежний український народ, роз'єднаний кордонами сусідніх держав і позбавлений права на державне, національне та історичне самовизначення.

На характер художніх шукань Д.Макогона-прозаїка величезний вплив мала народницька ідеологія. Такі її ідейні концепти (служіння народу, просвітянська діяльність, активна громадська позиція, обстоювання суспільної значущості мистецтва та ін.) позначилися, з-поміж іншого, на чітко вираженій етичній домінанті його малої прози, дидактично-моралізаторських інтенціях, схильності до соціальних контрастів, вболівання за долю селянина, зорієнтованості на невибагливу читацьку аудиторію („література для народу”). Звідси – простота й невимушеність повісткування, перевага третьоособового наративу з об'єктивно-описовою манерою викладу матеріалу та народнорозмовними інтонаціями.

Тематичний діапазон прозових творів митця з життя села достатньо широкий. Його складають нужденне життя сільських учителів, їх взаємні стосунки із сільською громадою, деморалізація селянства, його моральне здичавіння, забобонність і відсталість, розпад родинних зв'язків тощо. Із майже документальною точністю прозаїк фіксував найтонші порухи дитячої психології, розкриваючи внутрішній світ дитини в контексті головних соціальних і національних процесів тієї доби, відтворював прояви індивідуального буття селянина, що зазнав невідвортної душевної деформації, соціальної та національної дискримінації. Художній світ митця репрезентував цілісну концепцію особистості, вагоме місце в якій посідає морально-етичний та соціальний компоненти.

В ідейно-тематичному плані новели й оповідання письменника споріднені з творами І.Франка, Б.Грінченка, Грицька Григоренка, М.Левицького, Д.Марковича, О.Авдиковича, С.Ковалева, С.Яричевського. Єднає митців не лиш об'єкт зображення, насамперед село зі злиденим життям його мешканців, але й спосіб художнього осмислення дійсності, заснований на реалістичному аналізі соціальних явищ і діалектики відносин між індивідом та соціумом.

Стильова манера автора характеризується відсутністю ліричної компоненти, реалістичністю художніх засобів, описовістю, загостреністю соціального конфлікту, домінуванням подієвого (хронологічно-концентричного) сюжету, в межах якого і відбувається дослідження характеру особистості, його індивідуальної та соціальної природи.

Митець здебільшого культивував характерну для реалістичного письма третьоособову форму наративу, ускладнену часом розмовною формою „я оповіди” (переважає гетеродієгетичний, всезнаючий наратор). З цього погляду наративна організація оповідань Д.Макогона нагадує твори І.Франка, Грицька Григоренка, С.Ковалева, Д.Марковича, Б.Грінченка, М.Левицького, М.Кононенка, С.Яричевського та деяких інших письменників тієї доби.

Дискурсивна практика Д.Макогона сформувалася у силовому полі дії загальних закономірностей розвитку української літератури кінця XIX – початку XX ст. І хоча на перший погляд письменник залишався осторонь модерних мистецьких віянь, його прозописьмо так чи інакше зазнавало характерних для періоду *fin de siècle* стильових інтерференцій та жанрових видозмін. Йдеться, властиво, про взаємодію різних типів художнього мислення, що спричинилася до „розширення” традиційної реалістичної манери письма автора та з'яви ряду виразно модерністських рис.

Серед них – тяжіння до новелістичного типу нарації, звільнення від описовості, етнографічно-побутової деталізації, застосування художніх прийомів, властивих натуралізму, імпресіонізму та експресіонізму, намагання дослідити онтологічні первні людського існування тощо. Новели „Наймит”, „Дурний Ілуца”, „В розпуці”, „Убійниця”, „Контраст” за своїми поетично-стильовими особливостями наближаються до кращих зразків вітчизняної модерної прози, представлені іменами В.Стефаніка, М.Коцюбинського, Б.Лепкого, М.Яцкова, інших митців порубіжної доби.

У цілому жанрово різноманітна поетична та прозова спадщина Д.Макогона засвідчила виразну індивідуальність митця, його безкомпромісну громадянську позицію, утвердила ідею служіння словом народові. Увібравши в себе основні художні традиції літератури ХІХ століття та найпередовіші мистецькі тенденції рубежу віків, краща – основна – частина творчого доробку письменника стала органічною складовою українського літературного процесу тієї доби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кулібаба О.Д. Літературна та громадська діяльність Дмитра Макогона/ О.Д.Кулібаба // Література. Фольклор. Проблеми поетики: Зб. наук. праць. – Вип. 34 / Редкол.: Г.Ф.Семенюк (голов. ред.), А.В. Козлов (відп. ред.) та ін. – Ч. 1. – К.: Твім інтер, 2009 – С. 312-318.
2. Кулібаба О.Д. Художній світ поезії Дмитра Макогона/ О.Д. Кулібаба // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського / За ред. М.І. Майстренко. – Вип. 6. – Миколаїв: МДУ імені В.О. Сухомлинського, 2010. – С.26-31.
3. Кулібаба О.Д. Проблемно-тематичний спектр малої прози Дмитра Макогона / О.Д.Кулібаба // Наукові записки Вінницького педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія. Зб. наукових праць/ Головн. ред. Н.Л. Іваницька. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – Вип. 12. – С. 210-213.
4. Присяжна О.Д. Художні особливості нарації та характеротворення у малій прозі Дмитра Макогона / Присяжна О.Д. // Наукові записки. Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство / За ред. проф. М.Ткачука. – Тернопіль: ТНПУ, 2011. – Вип. 31. – С. 104-113.
5. Присяжна О. Особливості поетичного мислення Дмитра Макогона / Філологічні студії. Серія: Філологія. Зб. наукових статей. – Вінниця: Вид-во Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Вип. 9. – С. 24-29.

Присяжна Олеся Дмитрівна кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Вінницького національного технічного університету, prysyazhnalesya@gmail.com

Prysyazhna Olesya Dmitrievna Candidate of Philology Sciences, Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages Vinnitsa National Technical University, prysyazhnalesya@gmail.com